

Prof.dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik Evropskog defendologija centra i glavni i odgovorni urednik časopisa Defendologija i Sociološki diskurs

SISTEM I KRIZA U BOSNI I HERCEGOVINI

U BiH treba biti protivnik svakog hegemonizma i unitarizma, ali je isto tako bilo čiji separatizam i nacionalizam najveća opasnost i „historijska kuga“ za BiH

Postojeći model Bosne i Hercegovine sadrži bitne elemente konfederacije, ali on ne smije biti zapreka integracijskim procesima. Uzroci integracije i dezintegracije Bosne i Hercegovine su prije svega politički. Volja za moć političkih oligarhija sve momente složenog socijalnog života preparira za vlastitu upotrebu. Sve drastičnije manifestacije i erupcije nacionalizama i nacionalnih isključivosti u BiH zbile su se i zbivaju, bilo pod izravnom dirigentskom palicom političkih oligarhija, bilo uz njihov prešutni pristanak. **Legitimisanje političke volje koja nema svoje utemeljenje u narodu nastoji se zadobiti u naciji.** Nacionalizmu itekako pogoduje socijalna kriza kod funkcionisanja Bosne i Hercegovine. Odlučujući subjekt nije građanin, nego nacija. Građansko je de facto podređeno nacionalnom, državnom, entitetskom. Sve naše diobe i nacionalni bunkereri u BiH iz kojih se dogovaramo i sporazumijevamo imaju u svome temelju, ne povjerenje i svijest o zajednici, nego strah i nepovjerenje, u čijoj je pozadini poimanje nacionalnog i političkog kao privatno- vlasničko. U Bosni i Hercegovini teško se skida prtljag prošlosti. **Naš duhovni prostor još uvijek je prenaseljen našim traumama, preosjetljivostima, revanšizmima.** Umjesto istine budućnosti, pravimo još uvijek „bilanse mržnje“, pa birčimo parcijalne „istine“ prošlosti. To, naravno, ne znači da crne bilanse treba zaboraviti, ali one ne mogu i ne smiju biti putokaz i kriterij budućnosti. Dugo je godina i desetljeća na BiH etničkim, geopolitičkim i kulturnim prostorima trajao proces „onesposobljavanja svijesti“, prozivodeći neznanje, primitivizme i konflikte za tuđ račun, da bismo bili spremni („osposobljeni“) za kritičku samorefleksiju. **Problem BiH je zakon duhovne tromosti** kao jedini zakon u miljeu naše političke kulture. **U BiH treba biti protivnik svakog hegemonizma i unitarizma, ali je isto tako bilo čiji separatizam i nacionalizam najveća opasnost i „historijska kuga“ za BiH.** Formula zajedništva u Bosni i Hercegovini je pretpostavka samobitnosti,

samostalnosti i modernog opstanka Bosne i Hercegovine. Različite parafraze te formule; nacionalističke, separatističke, liberalističke, unitarističke (a sve su one „u opticaju“), rade ne samo protiv BiH kao cjeline nego i protiv naroda u ime koje ga bi da govore. **Narod ne živi lagodno, hoće samo „kruha i igara“**, narod ima duže pamćenje od pojedinaca: on misli iz sabranog istorijskog iskustva, iz nevolja, uzleta i muka čitavih generacija pa mu nije stalo do toga da bude drugačije, nego da bude bolje. BiH za neke danas već skoro ništa ne znači, što nije dobro, **jer ona je međunarodno priznata država i u njoj treba tražiti mjesto i dogovor za sve nacije i nacionalne manjine, uz maksimalno poštivanje ljudskih prava i sloboda bez obzira na rasu, vjeru i naciju.** Centralističko-unitaristička BiH nije moguća i ona ruši temelje i ovakve dejtonske BiH. **Gdje smo i kako dalje?, logično je pitanje.** „Optimista sam, jer se ovako dalje ne može.“ Teorija je pozvana, čak prinuđena da dokazuje i brani svoju praktičnost, da pomogne otklanjanju ili makar ublažavanju posljedica nesreće iz spomenute metafore. No, možemo li iz svojih struka, disciplina, svojih zabrana i parcela nauke i politike reći poput Rusoa: vjerujem da mogu riješiti to pitanje. Sve promjene u Bosni i Hercegovini prati porast birokratskog, parazitskog aparata, koji se umnožavao logikom samoreprodukcije tražeći nove prostore i mogućnosti svoje ekspanzije i nalazeći ih u novim-sistemskim promjenama. **Problem (ne)odgovornosti je veliki problem u BiH.** U Bosni i Hercegovini je neophodno uspostaviti izvanjski autoritet sistema. To prije svega znači uspostaviti respektabilan sistem odgovornosti. Odgovornost je izvedena kategorija. **Biti odgovoran znači savijesno i stručno obavljati svoj posao, svoju funkciju, ne ulaziti u korupciju i organizovani kriminal.** Biti neodgovoran znači postupati drugačije, znači moći postupati drugačije. A „moći postupati drugačije“ to je indikacija sistema koji „ne radi“ za proklamovani društveni odnos i njegove temeljne vrijednosti, već ih naprotiv ugrožava. Društvo je alibi za sve vrste uzurpacija, kako vlasti, tako i vlasništva. Potrošački sindrom toliko je ovladao našim društvenim organizmom da možemo opravdano tvrditi da je naše društvo paradigma potrošačkog ponašanja. Ne smije se otimati narodu, radnicima da bi se davalo neradnicima, tajkunima, kriminalcima, nečasnim (ne) ljudima. Na malom prostoru Bosne i Hercegovine je previše univerziteta, akademija nauka i umjetnosti i previše studenata, previše je naučnih instituta, a nažalost malo praktičnih rezultata od svega naprijed navedenog. Još malo pa će svaki naš

naučnik, istraživač, stručnjak (ili kao bi rekao Lj. Ršumović: „sekretar za južni vetar“) pored diplome i titule moći oko vrata okačiti i stranu licencu. Kakav je to mlinski kamen oko vrata društvu u BiH. Skupo je i često neizvjesno ulaganje u vlastitu pamet, ali je višestruko skuplje kupovanje tuđe. Ne smije nam biti osnovna deviza da stranu pamet u BiH kao u osnovnu ugradimo u razvoj i prosperitet. Moramo sarađivati sa onima koji znaju, umiju i imaju, a ne zatvarati se u svoje granice i svoje parole. Energija nauke i znanja može ublažiti pa i kompenzovati nedostatak svakog drugog oblika energije. Usitnjenost naučno-istraživačkih institucija i programa ne samo da slabi mogućnost značajnih istraživanja, nego izmiče svakom vrednovanju. I tu, nažalost nauka slijedi politiku: svaki je pogon suvereni entitet, svako je sebi kriterij i referentna tačka. Dominirajuće tehnologije postaju tehnologije dominacije ekonomske, političke, kulturne.

Političari u BiH moraju početi razgovarati i dogovarati se u interesu svih građana bez obzira na rasu, vjeru i naciju. Nema razgovora ako se ljudi susreću kao stranci, to jest ako nemaju ništa zajedničko. Mora da postoji nešto što mogu da razmijene: **riječ istina upućuje na ono što je isto ili slično među njima.** Oni moraju da osjete potrebu za razgovorom, da bi im razgovor uopšte postao potreba. A oni će osjetiti tu potrebu ako su svjesni razlika, ali i sličnosti u osjećanjima, vjerovanjima i ponašanju...